

PAGINI DIN ISTORIA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI VÂLCEAN. COMUNA STOENEȘTI, JUDEȚUL VÂLCEA

CONSTANTIN MĂNESCU¹
Parohia Urșani – jud. Vâlcea

PAGES OF EDUCATION HISTORY IN VÂLCEA COUNTY. STOENEȘTI COMMUNE, VÂLCEA DISTRICT

ABSTRACT

The basis for secular education in our country was laid at the beginning of the XIV century. In Valcea county, the first schools were founded around the monasteries Cozia, Bistrita, Hurez and Dintr-un lemn. Secular education developed in parallel with religious education, first in Slavonic, and afterwards in Romanian. In villages, the priests and teachers of the Church were the first literates. The Romanian school became a state institution after the promulgation of the Organic Regulations (July 1831). Eforia școalelor (the first institution to coordinate the education system) drafted a Regulation to organise school activities. In Valcea county, the villages Cacova (Zmeură), Dobriceni and Stoenesti, which were merged in 1968, occupied a leading position in education. Many scholars emerged from here, honoring this part of the world.

Keywords: education, Vâlcea, school, monastery, grămatic (scribe), năstavnic (instructor), priest, teacher, Stoenesti, Dobriceni, Cacova, Zmeură.

Românul a avut întotdeauna un adânc respect pentru carte, pe care a considerat-o un izvor de înțelepciune, o sursă de lumină, o hrană a spiritului. Evoluția societății umane în genere, determinată de dezvoltarea economică și socială, de schimbările comerciale ca o consecință a dezvoltării forțelor și relațiilor de producție, ca și nevoia de cultură, au făcut să apară în societatea românească, din cele mai vechi timpuri, dorința de știință de carte, care s-a făcut tot mai mult simțită în rândul populației, atât în mediul urban, cât și din mediul rural. Dezvoltarea feudalismului, întărirea proprietății feudale și a relațiilor feudale au impus cu necesitate redactarea de acte scrise, care aveau să exprime, de fapt, materializarea relațiilor juridice existente. În trecut, când singurul cărturar obișnuit era omul bisericii, știința cărții rămânând permanent legată de credință, poporul obișnuia a o privi ca pe un apanaj al acesteia, ca pe un atribut aproape mistic. Și cum biserica era primul loc unde știutorii de carte nu puteau lipsi, este firesc ca primele noastre școli

---

¹ Preot, parohia Urșani, Horezu, jud. Vâlcea. Doctorand la Universitatea „Valahia” din Târgoviște.

să fi existat pe lângă mănăstirile bogate în averi și locuite adesea de mari personalități culturale și – mai rar – pe lângă bisericile de stat².

Cercetătorii sunt de părere că învățământul pentru laici – inclusiv școala – a luat ființă la noi „în jurul întemeierii statelor românești”³. În secolul al XIV-lea, domnii și boierii din Țara Românească știau carte, adică existau laici care puteau să scrie și să citească, dar numărul lor era foarte mic și știința acestora foarte redusă. Existau cazuri în care boierii înșiși nu știau în marea lor majoritate nici măcar să semneze. Desigur, pe lângă curtea sa, Domnul trebuie să-și fi avut întotdeauna școala lui de copişti, de caligrafi pentru cancelariile domnești, dar școala care dădea cel mai mare procent de cărturari în societatea românească din evul mediu rămânea cea bisericească. În epoca feudală, marile centre monahale au jucat un însemnat rol pe plan cultural și de învățământ. Ca dovadă, avem o mulțime de manuscrise cu texte religioase și documente din secolele XIV-XV, care reprezintă o comoară pentru cultura românească. Aceste documente au fost scrise de dieci și, deoarece nimeni nu putea învăța singur, fără profesor, un alfabet străin, putem spune că a existat la sfârșitul secolului al XIV-lea „un învățământ modest de grămătică”⁴.

Un loc important îl ocupă, în istoria culturii și a învățământului românesc, și județul Vâlcea, prin vetrele de cultură și spiritualitate existente pe meleagurile sale din timpuri îndepărtate. Orașul Râmnicu Vâlcea, reședința sa, este cunoscut din documente încă din a doua jumătate a secolului al XIV-lea (20 mai 1388). Voievodul muntean Mircea cel Bătrân îl menționează, într-un document din septembrie 1389, ca „orașul domniei mele”. Prima școală mănăstirească de pe teritoriul județului Vâlcea funcționează în 1415 la Cozia. Baza documentară o constituie actul lui Mircea cel Bătrân, din 28 martie 1415⁵, în care o persoană poartă atributul de „năstavnîc”, ceea ce în medio-bulgară înseamnă învățător, persoană care se ocupă cu predarea științei de carte. Așadar, năstavnîc înseamnă magistru, învățător, și cum acest atribut indică o persoană a cărei activitate principală era aceea de a învăța pe alții, este clar că la Cozia exista un învățător, deci o școală. Unele documente din secolul al XV-lea au fost emise și pe teritoriul vâlcean, scrise probabil de către „scriitori” localnici care vor fi învățat meșteșugul scrisului la mănăstirea Cozia. Astfel, un document din anul 1415 este semnat la Cozia de Mihail logofăt; altul este redactat de Stan din Râmnic la 1487. Într-un hrisov emis de Mihail voievod, fiul lui Mircea cel Bătrân, din 18 martie 1419, reapare termenul de năstavnîc, ca și în actele din 16 iunie 1436 și 17 aprilie 1448, ceea ce dovedește o

---

² Ion Donat, *Câteva școli de sat în Oltenia, înainte de 1800*, în „Arhivele Olteniei”, X, iulie-decembrie 1931, nr. 56-58, p. 318.

³ Ștefan Bârsănescu, *Pagini nescrise din Istoria Culturii Românești (sec. X-XVI)*, București, Editura Academiei Române, 1971, p. 115.

⁴ *Ibidem*, p. 138.

⁵ *Documenta Romaniae Historica, B. Țara Românească*, vol. I., p. 79.

continuare a procesului de învățământ în mănăstire. Primul dascăl al școlii mănăstirești din Cozia a fost chiar starețul mănăstirii, Sofronie⁶. De-a lungul secolului al XV-lea, călugării Iosif și, mai târziu, Visarion, au îndeplinit și funcția de profesori. Tot în cadrul mănăstirii Cozia s-a scris primul imn de slavă de către fostul logofăt al lui Mircea cel Bătrân, Filos, călugărit cu numele de Filotei⁷.

Încă din secolul al XV-lea, interesul pentru învățătura de carte este în creștere, el depășind limitele mănăstirii. Se dezvoltă comerțul, apar orașe noi, neguțători, meșteșugari care aveau nevoie să cunoască scrisul, să întrețină corespondență. Este în creștere și numărul diecilor, grămăticilor, al scriitorilor de documente, ca și numărul de acte diplomatice, de scrisori comerciale, de acte particulare. Populația orașului era obligată să țină corespondență cu dregătorii domniei sau cu municipalități străine în limba oficială de atunci, slavona. Cele câteva scrisori rămase din secolele XV-XVI, printre care și cele din Râmnicu Vâlcea, „sunt redactate într-o limbă foarte diferită de cea bisericească, apropiată de limba populară bulgărească sau sârbească, din care nu lipsesc românismele”⁸.

În secolul al XVI-lea, învățământul laic se dezvoltă în paralel cu cel bisericesc. Știința de carte are o arie de răspândire mai mare. Întâlnim oameni cu învățătură de carte nu numai la orașe, ci și în mediul rural. Numărul mare de dieci, grămălici și logofeți scriitori de documente din secolul al XVI-lea dovedește că ei trebuie să fi învățat pe lângă dascăl, la biserică sau chiar pe prispa casei acestuia, cel puțin scrisul și socotitul. Acești scriitori pomenesc și satul natal, ca în actul din 1583, când apare Ivașco din Boișoara. Mărturii despre cunoașterea scrisului în limba română în secolul al XVI-lea în județul Vâlcea ne dau documentele scrise de Radul Grămăticul din Mănicești și de Maxim diacon ot Bărbătești. Primul scrie un document în limba română în 1574 și al doilea în anul 1591⁹. În acest secol, împinși de moda Apusului, pe care mulți dintre ei îl cercetaseră în lungile rătăcirii dinaintea domniei, voievozii încep să întemeieze școli domnești prin târgurile mari ale țării sau în locuri pe care nevoi politice sau religioase îi determinau să le aleagă. În același timp, exemplul domnesc va fi urmat de boieri care, la rândul lor, vor adăposti bucuroși câte o școală în chiliile bisericilor și mănăstirilor ctitorite de ei. Este cazul mănăstirii Bistrița, ctitorită de boierii Craiovești între anii 1492-1494, unde își va fi dezvoltat gustul de cultură și rafinament artistic, viitorul domn Neagoe Basarab, ctitor al capodoperei arhitecturale de la Argeș și autorul tratatului de

---

⁶ *Ibidem*, p. 91.

⁷ Teodor S., *Filotei, monahul de la Cozia, imnograf român*, în „Mitropolia Olteniei”, VI (1954), pp. 26-35.

⁸ *Istoria Literaturii Române*, București, Editura Academiei Române, 1964, p. 258.

⁹ Veronica Tamaș, *Contribuții la istoricul învățământului vâlcean în Evul Mediu (1415-1830)*, în „Studii vâlcene”, 3, Râmnicu Vâlcea, 1974, p. 147.

educație cunoscut sub numele de *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, alcătuit între 15 iunie 1520-15 septembrie 1521¹⁰.

În secolul al XVII-lea existau deja școlile mănăstirești de la Cozia, Govora și Horezu, în care se învăța românește și slavonește, iar la Govora se studia în plus și meșteșugul tipografiei. În aceste școli au fost instruiți dieci, grămătic, pe care îi întâlnim în documentele scrise de ei în limba română în primele trei decenii ale secolului al XVII-lea în satele: Bârsești, Bărbătești, Costești, Drăgoești, Măldărești, Șirineasa, Zătreni. În acest secol asistăm la biruința limbii române asupra celei slavone. În documentele vremii este menționat titlul de ucenic, care înseamnă elev, școlar, discipol, iar atributul de profesor, învățător, este redat prin termenul de năstavnîc, grămătic sau dascăl¹¹.

În a doua jumătate a secolului al XVII-lea, își desfășoară activitatea, la Râmnicu Vâlcea, Vlad grămăticul, care cunoștea limbile slavonă și română. La porunca episcopului Ilarion, el scrie la Râmnic patru cărți cu caracter religios, adică le copiază pentru a le citi cât mai multe persoane. Titlul de grămătic, iar mai târziu acela de logofăt, ce purta Vlad, ne face să presupunem că el era laic și fusese angajat la episcopie nu numai să copieze manuscrise, ci și ca să învețe pe alții să scrie și să citească. Tot către sfârșitul secolului al XVII-lea își va desfășura activitatea la Râmnicu Vâlcea Alexandru dascălul (polonul), adus aici de episcopul Ilarion, înainte de 1700, spre a fi dascăl la episcopie¹². În ceea ce privește mediul rural, în acest secol crește interesul pentru știința de carte în rândul locuitorilor de la sate. Limba slavonă se folosește numai în cancelariile domnești, metropolitane și episcopale și în biserică, unde slujba se oficia în slavonește, în timp ce orășenii (târgoveții, meșteșugarii etc.) și sătenii sunt interesați să învețe scrisul în limba română.

Numărul însemnat de știutori de carte existent în secolul al XVII-lea în județul Vâlcea este produsul școlilor organizate tot pe lângă mănăstiri, care continuă tradiția din secolele anterioare. Pe lângă mănăstirea Bistrița există acum o adevărată școală de copişti, care se ocupa cu învățătura scrisului și a cititului, aceasta era o școală slavo-română, care are ca reprezentanți de seamă acum pe: Costandin grămătic din satul Corbasca, Ștefan ieromonahul copist, Serafim ieromonahul, Mihail Moxa sau Moxalie, care scrie la Bistrița vâlceană pe la 1620 un cronograf, adică prima operă de istorie universală scrisă în limba română¹³.

---

¹⁰ Radu Ștefan Vergatti, *Neagoe Basarab - om al Bisericii, cărturar și domn*, în vol. „Sfântul Voievod Neagoe Basarab - ctitor de biserici și cultură românească”, București, Editura Cuvântul Vieții, a Mitropoliei Munteniei și Dobrogei, 2012, p. 22.

¹¹ *Istoria pedagogiei*, sub redacția Șt. Bărsănescu, București, 1968, p. 54.

¹² Gheorghe Pârnuță, *Din istoria culturii și școlii din județul Vâlcea (sec. XVI-XIX)*, în „Buridava. Studii și materiale”, II, 1976, p. 138.

¹³ *Ibidem*, p. 140.

Școala de limba slavonă și română de la mănăstirea Cozia, condusă de Mardarie Cozianul, elaborează la 1649 *Lexiconul slavo-român*, care cuprindea peste 4.500 de cuvinte și fusese alcătuit după modelul celui rus, tipărit la Kiev în anul 1627 de Pamva Borânda. Școli în care se învăța carte slavonă și română mai existau pe lângă mănăstirea Govora, unde se tipăresc, în 1642, două cărți în limba română: *Pravila*, tradusă de Moxalie, și *Evanghelia învățătoare sau Cazania*, apoi la Hurezi, unde activa la 1692 arhimandritul Ioan, venit de la Câmpulung, și unde luase ființă o școală slavonă, care avea învățător pe Ivan Deanovici, venit aici împreună cu câțiva coloniști catolici din Kapilovici, de lângă Salonic¹⁴. Dascălul Barbu, care își însușise învățătura de carte la Cozia, deschide la Jiblea, lângă Călimănești, o școală românească, pe la sfârșitul secolului al XVII-lea. Apar acum, în rândul populației de la sate, dieci, grămăticici, logofeți, care se ocupau cu redactarea actelor particulare, a corespondenței, mai ales a celei comerciale, slujbași ai magistraturii, ai vămii. La sate, apar scriitori de documente, menționați în actele particulare ale unor sate vâlcene: popa Stanciu din Hurezi, Matei Logofăt din Cacova, Dumbravă din Dobriceni, într-un document scris la 28 decembrie 1681¹⁵.

Abia în secolul al XVIII-lea putem vorbi de un început de organizare mai temeinică a școlii. Procesul de învățământ continuă în școlile de pe lângă mănăstirile Hurezi, Bistrița și Cozia. Dintre copiii de la Hurezi, amintim pe Grigore, Ion Râmnicănu, Ion Cucuzel, Dionisie, Naum Râmnicănu și Radu copilul. În biblioteca acestei mănăstiri se aflau lexicoane și foarte multe cărți în limba greacă, latină, sârbă și română, cărți necesare procesului de învățământ¹⁶. La Bistrița apare acum Macarie ieromonahul, care se ocupa cu învățătura de carte și care copiasse pe la 1750 un *Octoih*. Pe această carte, el făcuse o însemnare despre ucenicul său Constantin, pe care-l pregătise să ajungă preot la biserica din Văratice (Bărbătești, Vâlcea)¹⁷. Școala de aici pregătea și viitori preoți și era, deci, un fel de seminar.

La Cozia se continuă activitatea didactică din secolul al XVII-lea, începută de Mardarie Cozianul. Aici sunt cunoscuți și Grigore ieromonahul, care, având preocupări științifice, scrie o *Cosmografie*, pe la 1766.

Tot în Vâlcea, la Mănăstirea dintr-un lemn este menționată o școală cu un mare număr de elevi, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. La 7 octombrie

---

¹⁴ *Ibidem*, p. 141.

¹⁵ *Ibidem*, p. 142.

¹⁶ Veronica Tamaș, *op. cit.*, p. 151.

¹⁷ Nicolae Andrei, Gh. Pârnuță, *Istoria învățământului din Oltenia*, vol. I, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1977, p. 120.

1784, oculistul transilvănean Ioan Piuaru Molnar scria că învățau la această școală și 42 de tineri din Transilvania¹⁸.

Întâlnim însă școli și în localitățile unde nu erau mănăstiri. Probabil că unii dintre foștii ucenici ai școlilor mănăstirești, mergând în satele lor, se îndeletniceau cu învățătura de carte. În satul Bărbătești se ocupa cu predarea învățăturii de carte Ioan Grămăticul. El scrie multe cărți, între care: *Pomelnicul* bisericii din Bărbătești, *Istoria Troadei*, *Istoria Libiei*, *Varlaam și Ioasaf*. Semna când „*Ioan grămăticul sin popa Mirii ot Bărbătești*” (1766), când „*diacul Ioan*” (la 1767). Mai târziu, pe la 1798, semna „*popa Ioan Bărbătescu*”¹⁹. În această perioadă, întâlnim și dascăli de casă. Astfel, la Benești (Vâlcea) un astfel de dascăl dădea învățături fraților Iordache și Grigore Otetelișanu, unchi ai lui Petrache Poenaru. Pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea, ei studiau singuri pe cărți grecești²⁰.

În ceea ce privește cărțile de pe care se învăța în această perioadă, un rol important l-a avut tipografia râmniceană, care a editat în secolul al XVIII-lea cărți cu scop didactic, între care amintim: *Întâia învățătură pentru tineri* (1726); *Bucoavna pentru învățătura pruncilor, întru care se cuprind buchele și slovele și cele zece porunci ce le-au dat Dumnezeu lui Moisi, și Simbolul Credinței și cele zece fericiri, cu tâlcuirea lor pe scurt*, tipărită la 1749 de Grigorie Socoteanu, Episcopul Râmnicului²¹; *Octoiul* (1742); *Gramatica slavonească* (1755) și *Gramatica* lui Ienăchiță Văcărescu (1787).

În prima jumătate a secolului al XIX-lea, își continuă activitatea școala grecească și românească din Râmnicu Vâlcea, după cum arată un document din 6 ianuarie 1803, în care este vorba de bugetul școlilor din acest an în care pentru Vâlcea este prevăzut un dascăl românesc plătit cu 60 de taleri pe an, ca și la celelalte județe oltene²². Atât dascălul elinesc, cât și cel grecesc, erau plătiți de episcopia Râmnicului. Intervenind discuții și nemulțumiri ale episcopiei în ce privește salarizarea dascălilor, în 1816 clucerul Constantin Socoteanu a luat o măsură extremă, și anume strângerea de bani prin subscripție publică, pentru a se asigura existența școlii. Cu aceste greutatea, școala din Râmnicu Vâlcea își desfășoară activitatea până în 1831.

În iulie 1831 este pus în aplicare, în Țara Românească, Regulamentul Organic, care a condus la progresul societății românești. Școala românească devine o instituție de stat și, ca atare, școlile din orașele reședințe de județ devin publice sau naționale, spre a le deosebi de cele particulare, trecute și ele sub supravegherea

¹⁸ Lucia Protopopescu, *Contribuții la istoria învățământului din Transilvania. 1774-1805*, București, 1966, p. 41.

¹⁹ Gh. Pârnuță, *op. cit.*, p. 152.

²⁰ Ion Popescu-Teiușan, *Învățământul în Oltenia (sec. XVIII și începutul secolului XIX)*, în vol. „Din istoria pedagogiei românești”, vol. II, București, 1966, p. 111.

²¹ Onisifor Ghibu, *Din istoria literaturii didactice românești*, Ediție îngrijită de Octav Păun, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1975, pp. 41-42.

²² Gh. Pârnuță, *op. cit.*, p. 170.

statului. Acum ia ființă și prima instituție specializată în coordonarea și îndrumarea procesului instructiv-educativ, numită Eforia școalelor, în Muntenia, și Epitropia învățăturilor, în Moldova²³. În vederea unei bune organizări a învățământului românesc, s-a prevăzut elaborarea unui Regulament al școlilor. Pentru Țara Românească, această legiuire școlară a fost alcătuită de Petrache Poenaru și Barbu Știrbei, fiind aprobată de Adunarea Obștească la începutul anului 1833. Un rol important în această inițiativă i-a revenit lui Petrache Poenaru, directorul Eforiei, născut în Benești – Vâlcea.

Școala Publică din Râmnic (din 1838 – Școala Normală), s-a deschis în martie 1832, funcționând, la început, tot în cadrul Episcopiei, în virtutea vechii tradiții. Primul sediu „laic” al instituției a fost definitivat în 1843, dar a ars în timpul marelui incendiu din 7 aprilie 1847²⁴, fiind reconstruit abia în 1850, pe vechile ziduri. În 1838, prin grija Departamentului din Lăuntru și a Eforiei Școalelor, se va trece la organizarea învățământului sătesc de stat (unele școli particulare sătești existaseră și mai înainte), pe bază de dispoziții și circulare ale celor două instituții, creându-se condiții ca, în anul menționat, să fie deschise primele școli sătești²⁵. Încă din 4 februarie 1838, Eforia școalelor scria profesorului Școlii Normale din județul Vâlcea că s-a hotărât ca în fiecare sat să fie, pe lângă preot, și un cântăreț care are datoria a învăța carte pe copiii satului, în timp de iarnă, în schimbul a 2 lei și 2 chile de bucate. Sarcina profesorului era de a găsi „*tineri țărani, feciori de preoți ori alții*”, să-i ducă la Școala Normală, spre a-i pregăti la învățăturile începătoare, după care să-i trimită la sate să deschidă școli. Aceștia se numeau, până să primească atestatul că au urmat învățăturile de la Școala Normală, „*candidați de învățători*” și erau susținuți, între 15 august și 1 octombrie, la Râmnicu Vâlcea, urmând ca, de la această dată, ei să se întoarcă la sate și să înceapă cursurile²⁶. Din acest apelativ „*candidat*”, s-a ajuns – prin rotacism – la forma „*carindat*” sau „*cărindat*” care, în multe părți ale județului, inclusiv la Școala Normală din Râmnicu Vâlcea, s-a substituit numelui învățătorilor din această categorie²⁷.

Urmărind dinamica școlară rurală din județul Vâlcea între anii 1838-1848, se poate constata că erau în anul școlar 1838-1839 în funcțiune 112 școli cu un număr de 2.641 elevi, iar la 27 februarie 1848 erau 157 de școli în funcțiune, cu 3.845 elevi, iar

---

²³ Anghel Manolache, Gh. Pârnuță, *Istoria învățământului din România*, vol. II (1821-1918), București, Editura Didactică și Pedagogică, 1993, p. 12.

²⁴ Gh. Pârnuță, *op. cit.*, p. 176.

²⁵ Idem, *Învățători și profesori în revoluția de la 1848*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1976, p. 9.

²⁶ Dumitru Andronie, Ionela Nițu, Dumitru Garoafă, Ion Soare, *Un secol de învățământ. Revizoratul școlar Vâlcea (1857-1950)*, Râmnicu Vâlcea, Editura Adrianso, 2001, p. 7.

²⁷ D. Garoafă, *Popeștii de Luncavăț. Studiu istoric și documente*, Ediția a II-a, revizuită și adăugită, Râmnicu Vâlcea, Editura Bibliostar, 2013, p. 37.

16 erau închise²⁸. Din *Tabelul* cu personalul didactic repartizat la unitățile școlare în anul 1858, aflăm că în județul Vâlcea existau 139 școli (Plaiul Horezu - 18, Plaiul Cozia - 21, Plasa Ocolu - 14, Plasa Otăsău - 24, Plasa Oltu - 18, Plasa Oltețu de Sus - 24 și Plasa Oltețu de Jos - 20), cu 104 cadre didactice.

Din Plasa Ocolu făceau parte, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, și comunele rurale Stoenеști, Dobriceni și Cacova, situate pe dealurile subcarpatice de la poalele masivului Buila – Vânturarița, între Râmnicu Vâlcea și Horezu. Interesul pentru știința de carte s-a manifestat și aici, ca pretutindeni în țara noastră, mai ales că aceste localități se află în vecinătatea celor trei focare de cultură, care sunt mănăstirile Govora, Bistrița și Arnota, având puțin mai departe și ctitoria voievodului martir Constantin Brâncoveanu de la Hurezi. Locuitorii lor au fost moșneni, ocupându-se cu agricultura, creșterea animalelor, transportul sării prin județele vecine, precum și cu unele meșteșuguri: dulgheria, dogăria, rotăria, olăritul, facerea de spete pentru războiul de țesut și altele. Desfacerea produsului muncii lor la târgurile săptămânale de la Râmnicu Vâlcea, de la Horezu sau din alte zone ale țării unde mergeau zeci de kilometri pe jos, precum și vânzările sau cumpărările de pământ, i-au determinat să învețe cititul și socotitul, precum și scrisul. Școala a căpătat o importanță deosebită în preocupările lor, mai ales după 1838, când s-a indus învățământul la sate, dar observăm că mergeau la școală mai ales băieții, fetele rămânând de obicei acasă. În comuna Stoenеști, școala a fost înființată la 1859, fiind proprietatea comunei. În *Dicționarul geografic al județului Vâlcea* din 1893 sunt consemnate următoarele date: „Școala se frecventează de 32 de copii, din numărul de 133 (80 băieți și 53 fete) în vârstă de școală. Știu carte 100 bărbați și 7 femei. Cu întreținerea școlii satul cheltuiește anual 1728 lei”²⁹. Despre comuna Dobriceni, același *Dicționar* menționează: „Școala există în comună de 50 de ani (adică din 1843). Clădirea e veche, proprietatea comunei. Se frecventează de 14 copii (12 băieți și 2 fete) din numărul de 105 copii în vârstă de școală (57 băieți și 48 de fete). Știu carte 82 bărbați și 2 femei. Cu întreținerea școlii statul cheltuiește anual 1188 lei”³⁰. Despre comuna Cacova se spune: „Școala datează în comună de 30 de ani (adică din 1863). Clădirea e mediocră, proprietatea comunei. Se frecventează de 15 copii (toți băieți) din numărul de 78 copii (46 băieți și 32 fete), în vârstă de școală. Știu carte 65 de bărbați și nici o femeie. Cu întreținerea școlii statul cheltuiește anual 1404 lei”³¹.

---

²⁸ G.D. Iscru, *Începutul învățământului public la sate în județul Vâlcea (1838-1848)*, în „File vâlcene”, publicație editată de Societatea „Prietenii Muzeului Bălcescu”, Bălcești pe Topolog, 1972, p. 144.

²⁹ C. Alessandrescu, *Dicționar geografic al județului Vâlcea*, București, 1893, p. 414.

³⁰ *Ibidem*, p. 129.

³¹ *Ibidem*, p. 63.

De comuna Cacova aparținea și satul Zmeură, despre care avem date dintr-o Monografie alcătuită de învățătoarea Elena Tănăsioiu-Luzi, fiică a acestor locuri, pe când era învățătoare la Ploiești, în 1941, lucrare alcătuită pentru obținerea gradului I în învățământ. Se pare că, la acea dată, comuna se numea Zmeură și era alcătuită din satele Cacova și Zmeură. Din această monografie aflăm următoarele date: *„Prima școală, în comuna Zmeură, nu se știe când s-a înființat. După spusele unora cari îmi mai amintesc, se crede că ar fi fost o școală în satul Cacova încă pe la 1836, fiind pe atunci dascăl sau „cărindat” un oarecare Nicolae Andronie Mijescu. Nu se știe bine, cât și când a funcționat acesta. Despre el se știe doar că a fost fiu sufletesc al preotului Ion Andronie Mijescu și că era soțul Tiței Andronescu și că de aceea i s-a zis și lui Andronescu. Mai înainte de acest „cărindat”, și chiar și după el, carte se învăța pe la mănăstiri, de la călugări, carte bisericească, Ceaslov, Psaltire etc.”*³². Din aceeași monografie aflăm că dascălii se schimbau des, că după 1874 școala a fost un timp închisă, timp în care copiii care voiau să învețe carte se duceau la școala din Stoenеști. Exista școală și în satul Zmeură, cel mai vechi dascăl despre care se pomenește fiind unul C. Dumitrescu Gheruță, pe la 1870³³. După acesta nu a mai fost nimeni, până la 1882, când a venit unul Nicolăiță Popescu Sărăcinești, după care școala iar s-a închis. Școala a funcționat cu întreruperi și în perioada interbelică. De menționat că în această perioadă s-a înființat și al doilea post, chiar și al treilea, și că școlile din Cacova și Zmeură erau înzestrate cu mobilier nou, cu hărți și tablouri vechi, cu bibliotecă și arhivă. *„De la aceste școli, ne spune Monografia din 1941, s-a ridicat o pătură intelectuală, răspândită azi pe tot întinsul țării. Aceștia sunt: 1 preot teolog, 1 ofițer medic, 1 inginer, 3 ofițeri activi, 2 preoți seminariști, cca. 20 învățători normaliști, două maestre cu școală superioară, 2 agronomi, 1 maestru cu școală superioară de meserii, 3 cântăreți de biserică cu școală specială, o moașă și o sumă din cei ce au câteva clase secundare și, neputând termina, s-au întors în sat la muncă. Afară de aceștia, în prezent, mai sunt o sumă de tineri prin școli secundare și vreo doi-trei studenți la universitate”*³⁴.

La 1 martie 1871 se reînființează școala din comuna Stoenеști, satul Stoenеști, sub conducerea învățătorului Barbu Dumitrescu, de origine dintr-un sat al județului Gorj. Într-o monografie a satului Mogoșești din comuna Stoenеști, aflată în manuscris, profesorul Petre C. Buliga consemna despre primul învățător al comunei de la 1871: *„Acesta s-a instalat în satul nostru, unde și-a cumpărat o însemnată suprafață de teren agricol, pe care și-a construit o casă cu mai multe încăperi, din care două erau săli de clasă școlare pentru elevii satului din clasele a I-a – a IV-a, și*

³² Elena Tănăsioiu-Luzi, *Comuna Zmeură cuprinzând satele Cacova și Zmeură Jud. Vâlcea. Monografie. 1941*, la Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare, A.N.I.C.), Fond Ministerul Culturii Naționale, dosar nr. 692/1942, fila 324.

³³ *Ibidem*, fila 325.

³⁴ *Ibidem*, fila 326.

un pridvor (sala casei), unde școlarii își petreceau recreațiile. Casa personală a acestui brav învățător a devenit școala satului nostru. A fost un învățător de înaltă clasă, care a depus mult suflet și pasiune pentru educarea copiilor. Foștii săi elevi povestesc că respectivul învățător, prin prezența fizicului său, prin autoritatea cu care își presta profesia, a pregătit multe generații de tineri, care au devenit cetățeni de onoare ai satului nostru”³⁵. Școala satului a funcționat în casa învățătorului Dumitrescu timp de 29 de ani, din 1871 și până în 1900, când acesta a ieșit la pensie. În această perioadă, durata de școlarizare a fost de 4 ani, cuprinzând clasele I-IV. Învățământul de patru ani era obligatoriu pentru toți copiii cu vârsta între 8-12 ani.

În această perioadă – sfârșitul secolului al XIX-lea și primele decenii ale secolului al XX-lea –, se înregistrează strădaniile neîntrerupte ale corpului didactic din Vâlcea pentru dreptul la învățătură al tuturor copiilor și obligativitatea învățământului primar. Acum se ridică din neamul nostru marele matematician, sociolog, pedagog și om politic Spiru Haret (1851-1912), născut la Iași, care ocupă înalta funcție de Ministru al Instrucțiunii în trei rânduri (1897-1899; 1901-1904 și 1907-1910). El reorganizează pe baze moderne învățământul de toate gradele și inițiază mișcarea de esență poporanistă, ce-i poartă numele (*haretismul*), prima mare acțiune culturală de masă și cooperatistă a învățătorimii române din mediul sătesc, socotindu-i pe dascăli și pe preoți „*adevărați apostoli ai neamului*”.

Ca om de cultură, el a propus un ansamblu de măsuri și mijloace extrașcolare care să contribuie la luminarea poporului. Astfel, la 31 martie 1897, preluând conducerea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, el chema întregul corp didactic la realizarea actului de educație și instrucție a locuitorilor satelor și orașelor. În ianuarie 1898, Spiru Haret dădea o circulară către revizorii școlari prin care se propuneau mai multe măsuri spre „*a se putea aplica cu folos frecventarea regulată a elevilor la școlile rurale*”. Printre aceste măsuri, se număra și înființarea de cantine școlare pentru elevii ce vin de la mare distanță la școală, în special copiii din mediul rural: „*Cine știe cu câtă nevoie au a lupta bieții copii de săteni pentru a urma școala? Depărtarea, lipsa de drumuri, violența intemperiilor și lipsa de protecție contra lor (uneori lipsa de haine calde) pentru copiii obligați a merge pe câmp până a ajunge la școală, sunt greutăți pe care orășenii nu le cunosc*”³⁶, preciza ministrul în circulară.

Într-un raport din 29 iunie 1898 către Ministerul Instrucțiunii Publice, referitor la experiența folosirii cantinelor școlare înființate până atunci, revizorul Dumitru Constantinescu arăta impactul asupra școlarului ca urmare a tratamentului omenos acordat tuturor copiilor de către dascălii vâlceni. Se precizează că în Vâlcea funcționau, la acea dată, 63 de cantine în bune condițiuni și aceasta datorită zelului

---

³⁵ Gheorghe Trușcă, *Monografia satului Mogoșești din comuna Stoenesti, județul Vâlcea* (dactilografiată), Stoenesti, 2009, pp. 19-20.

³⁶ Gheorghe Adamescu, *Viața și activitatea lui Spiru Haret*, 1936, p. 95.

dascălilor, care s-au întrecut prin implicarea lor morală și materială în acest scop, unii dintre ei plătind bani din propriul buzunar pentru realizarea acestei frumoase și umane idei. Totodată, Spiru Haret considera că dacă unii copii stau la distanțe foarte mari de școală, să existe cantine școlare în care să stea copiii de luni până sâmbătă pe tot timpul iernii și chiar în celelalte anotimpuri ale anului. În anul școlar 1897-1898 au funcționat în județ, în 22 de comune, cantine care serveau și ca dormitor: paturile erau din scânduri, iar mâncarea pentru unii copii era adusă de acasă; pentru alții, „s-a preparat de cameristul sau femeia învățătorului (soția-n.n.), din cele aduse de părinți”. Tot în aceeași perioadă au funcționat, așa cum am arătat, 63 de cantine fără dormitor, „numai pentru a avea copiii unde să mănânce la prânz ceea ce le-au dat părinții de acasă”³⁷.

Într-un tabel nominal cu cele 63 de școli din județul Vâlcea, la care au funcționat în anul școlar 1897-1898 cantine fără dormitor, în camere deosebite procurate de primării, figurează și Școala Dobriceni, cu 15 copii rămași la prânz, și Școala Cacova, cu 12 copii rămași la prânz. La sfârșitul tabelului, revizorul școlar mai enumeră 26 de școli în care ar trebui să funcționeze asemenea cantine, între care și comuna Stoenеști, care are 40 de copii³⁸.

Cu sprijinul lui Spiru Haret, slujitorii școlii au înființat societăți și cercuri culturale, biblioteci populare, școli de adulți, reviste și șezători literare. Primele biblioteci înființate în județul Vâlcea s-au constituit pe lângă școlile din localitățile Bălcești, Băbeni, Călimănești, Govora, Horezu, Măciuca, Păușești-Otăsău, Păușești-Măglași, Vaideeni și Zătreni. În general, fondul de carte din aceste biblioteci era valoros, util și pe gustul sătenilor.

Tematica de lucru a celor 27 de cercuri culturale din localitățile județului Vâlcea (existente în anul 1903) mobiliza la activitate culturală 140 de școli și 170 de învățători. Numeroase subiecte au generat, la întrunirile publice, un dialog viu între țărani și conferențieri. Învățătorii arătau că „societățile și cercurile culturale sunt chemate să lumineze țăranul pentru întărirea neamului românesc” (Vaideeni, în ședința din 29 septembrie 1902), „să ridice moralitatea, iubirea frățească și ajutorarea reciprocă” (Dăești, ședința din 2 octombrie 1902). Remarcabile sunt și subiectele puse în dezbatere de cercurile culturale *Smeurăt* („Mihai Viteazul” și „Dreptul la vot”, în ședința din 16 decembrie 1913), *Luncavățul* („Viața și faptele lui Ștefan cel Mare” – 26 ianuarie 1916), *Călimănești* („Drepturile constituționale electorale”, „Școala și biserica”, în ședințele din 8 decembrie 1913 și 12 ianuarie 1914), *Genuneni* („Alexandru Ioan Cuza” – 19 ianuarie 1914, care s-a încheiat cu un program artistic – coruri, recitări, dialoguri și altele³⁹.

---

³⁷ Gheorghe Dumitrașcu, *Haretismul în școala românească (județul Vâlcea)*, Râmnicu-Vâlcea, Editura Fântâna lui Manole, 2013, p. 45.

³⁸ *Ibidem*, pp. 47-48.

³⁹ D. Andronie, Ionela Nițu, D. Garoafă, I. Soare, *op. cit.*, pp. 12-13.

După ieșirea la pensie a strălucitului dascăl Barbu Dumitrescu de la Școala primară din Stoenеști, aceasta s-a mutat în casele Constantinescu, unde a funcționat timp de trei ani. Între 1904-1928, a funcționat Școala primară mixtă cu durată de 5 ani, iar între 1928-1948, Școala primară cu curs de 7 ani, numită cu curs supra primar. Efectele măsurilor luate de ministrul Spiru Haret sunt consemnate în Anuarul Mitropoliei Olteniei, care apărea la Craiova în 1941 și care prezenta situația din cele cinci județe ale Olteniei (Dolj, Gorj, Mehedinți, Romanați și Vâlcea) din punct de vedere religios și cultural, la nivelul anului 1940.

Astfel, despre Parohia Cacova, comuna Smeură, alcătuită din satele Cacova, Neghinești, Popești, Ovreești, Gruiu și Smeură, cu un total de 366 familii și 1.596 suflete, se spune: „*Cor bisericesc nu este. Biblioteca parohială are 97 volume și 15 cititori. Cămin cultural înființat în 1939, afiliat F.R.; preotul e director. Starea religios-morală, satisfăcătoare. Sectanți nu sunt. Intelectuali ridicați din parohie: 3 preoți, 18 învățători, 1 profesor, 1 doctor, 2 ofițeri, 2 ingineri; din ei, unul e fiu de preot, doi, fii de învățători, iar restul fii de săteni. Cantina școlară este întreținută din colecte și donații, alimentează 20 elevi săraci cu ceai*”⁴⁰. Despre Parohia Dobriceni, alcătuită din satele Dobriceni și Budurăști, cu 505 familii și 2.015 suflete, ni se dau următoarele informații: „*Cor bisericesc nu există. Biblioteca parohială din 1906 are 540 volume. Cămin cultural „Matei Basarab”, înființat și afiliat F.R. 1938. Ambii preoți sunt membri în sfat. Starea religioasă și morală în parohie este mulțumitoare. Sectanți nu sunt. Intelectuali ridicați din parohie: 2 preoți, 8 învățători, 4 studenți teologi; fii de preot sunt 2 studenți teologi și 2 învățători. Enoriașii contribuie pentru biserică, școală etc. se fac și milostenii. Cantina școlară a funcționat anul trecut*”⁴¹. Despre Parohia Stoenеști, alcătuită din satele Stoenеști și Mogoșești, cu un total de 305 familii și 1.213 suflete, se spune: „*Cor bisericesc în formație. Biblioteca parohială are 272 de volume și 50 de cititori. Cămin cultural înființat în 1936, afiliat la F.R. Starea religios-morală mulțumitoare. Sectanți nu sunt. Intelectuali ridicați din parohie: 4 profesori, 7 învățători, 2 avocați, 3 ofițeri; din ei, 3 fii de preot, restul, fii de agricultori. Cantina școlară, în anul acesta, din lipsa de mijloace a dat rar elevilor ceai*”⁴².

Din parcurgerea acestor date, se poate vedea cu ușurință faptul că, deși erau lipsuri materiale, se învăța carte, copiii aveau ambiția să devină intelectuali, știutori de carte, chiar țăranii dându-și copiii la școli înalte. Se poate observa, de asemenea, colaborarea între preoți și învățători, factorii luminați ai unei comunități, a căror preocupare pentru instruirea poporului se reflecta în faptul că nu erau sectanți în

---

⁴⁰ *Viața bisericească în Oltenia. Anuarul Mitropoliei Olteniei*, Tipografia Sfintei Mitropolii a Olteniei, Râmnicului și Severinului, Craiova, 1941, p. 700.

⁴¹ *Ibidem*, p. 711.

⁴² *Ibidem*, p. 770.

parohie și se ridicau din sânul comunității o mulțime de intelectuali. La toate aceste informații, se mai poate menționa pentru această perioadă existența Societății culturale *Farul* din Dobriceni, al cărei președinte era învățătorul Gheorghe Bobei din Bărbătești, licențiat „*magna cum laude*” în Filozofie și litere, rapsod popular celebru al plaiurilor vâlcene și publicist. În ianuarie 1940, acesta îi făcea o caracterizare învățătorului I. Antonoiu de la școala din Dobriceni-Vâlcea, necesară la obținerea gradului I, în care arăta că învățătorul Antonoiu, fiu al satului Dobriceni, era membru al acestei Societăți culturale, în sânul căreia activa intens, ținând conferințe cu subiecte diferite sau organizând serbări, îndemnând și pe alții spre o muncă rodnică în sensul culturalizării maselor⁴³.

Între 1948-1961 a funcționat la Stoenеști Școala elementară de 7 ani, care a apărut odată cu reforma învățământului din 3 august 1948 și care s-a organizat pe cicluri: ciclul I, care cuprindea clasele I-IV și la care predau învățători, și ciclul II, cu clasele V-VII, la care predau cadrele didactice cu pregătire universitară. Majoritatea profesorilor au fost recrutați din absolvenți ai învățământului superior, născuți în această comună.

Școala elementară de 7 ani durează până în 1961, când se trece la învățământul general de 8 ani. În anul 1969 se trece la învățământul de 10 ani, prima clasă terminând școala de 10 ani la Stoenеști în anul școlar 1970-1971. În 1968, cele trei comune, Stoenеști, Dobriceni și Zmeurăt, se unifică, având centrul la Stoenеști, școala de aici devenind școală coordonatoare. În anul școlar 1969-1970 au fost înscrise 15 eleve, terminând clasa a X-a în anul 1971 numai 10. În anul școlar 1970-1971, nu a putut lua ființă clasa a IX-a, pentru faptul că majoritatea absolvenților clasei a VIII-a au fost admiși la licee de cultură generală, licee de specialitate sau școli profesionale, neînscrindu-se în clasa a IX-a cel puțin 10 elevi.

În concluzie, învățământul și cultura din actuala comună Stoenеști au ocupat un loc de frunte, din cele mai vechi timpuri, în preocupările dascălilor și doritorilor de a învăța carte, obținând rezultate frumoase și înscriind o pagină importantă în istoria învățământului vâlcean. Chiar dacă în regimul trecut școala și biserica au fost două instituții a căror activitate a fost separată de ideologia comunistă, ele au confirmat să supraviețuiască și și-au făcut datoria fiecare în parte, îndeplinindu-și rolul de a modela suflete, de a forma caractere bune, de a sădi pe pământul cel roditor ideile generoase ale iubirii de neam și de țară.

Bibliografie selectivă:

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond *Ministerul Educației Naționale*.
Documenta Romaniae Historica, B. Țara Românească, vol. I.

---

⁴³ A.N.I.C., Fond *Ministerul Educației Naționale*, dosar 216/1940, f. 114.

- Gheorghe ADAMESCU, *Viața și activitatea lui Spiru Haret*, 1936.
- C. ALESSANDRESCU, *Dicționar geografic al județului Vâlcea*, București, 1893.
- Nicolae ANDREI, Gheorghe PÂRNUȚĂ, *Istoria învățământului din Oltenia*, vol. I, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1977.
- Dumitru ANDRONIE, Ionela NIȚU, Dumitru GAROAFĂ, Ion SOARE, *Un secol de învățământ. Revizoratul școlar Vâlcea (1857-1950)*, Râmnicu Vâlcea, Editura Adrianso, 2001.
- Ștefan BÂRSĂNESCU, *Pagini nescrise din Istoria Culturii Românești (sec. X-XVI)*, București, Editura Academiei Române, 1971.
- Ion DONAT, *Câteva școli de sat în Oltenia, înainte de 1800*, în „Arhivele Olteniei”, X, iulie-decembrie 1931, nr. 56-58.
- Gheorghe DUMITRAȘCU, *Haretismul în școala românească (județul Vâlcea)*, Râmnicu-Vâlcea, Editura Fântâna lui Manole, 2013.
- D. GAROAFĂ, *Popeștii de Luncavăț. Studiu istoric și documente*, Ediția a II-a, revizuită și adăugită, Râmnicu Vâlcea, Editura Bibliostar, 2013.
- G.D. ISCRU, *Începutul învățământului public la sate în județul Vâlcea (1838-1848)*, în „File vâlcene”, publicație editată de Societatea „Prietenii Muzeului Bălcescu”, Bălcești pe Topolog, 1972.
- Istoria Literaturii Române*, București, Editura Academiei Române, 1964.
- Istoria pedagogiei*, sub redacția Șt. Bârsănescu, București, 1968.
- Anghel MANOLACHE, Gh. PÂRNUȚĂ, *Istoria învățământului din România*, vol. II (1821-1918), București, Editura Didactică și Pedagogică, 1993.
- Gheorghe Pârnuță, *Din istoria culturii și școlii din județul Vâlcea (sec. XVI-XIX)*, în „Buridava. Studii și materiale”, II, 1976.
- Ion POPESCU-TEIUȘAN, *Învățământul în Oltenia (sec. XVIII și începutul secolului XIX)*, în vol. „Din istoria pedagogiei românești”, vol. II, București, 1966.
- Teodor S., *Filotei, monahul de la Cozia, imnograf român*, în „Mitropolia Olteniei”, VI (1954).
- Veronica TAMAȘ, *Contribuții la istoricul învățământului vâlcean în Evul Mediu (1415-1830)*, în „Studii vâlcene”, 3, Râmnicu Vâlcea, 1974.
- Elena TĂNĂSOIU-LUZI, *Comuna Zmeură cuprinzând satele Cacova și Zmeură Jud. Vâlcea. Monografie. 1941*, la Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Ministerul Culturii Naționale, dosar nr. 692/1942.
- Gheorghe TRUȘCĂ, *Monografia satului Mogoșești din comuna Stoenеști, județul Vâlcea* (dactilografiată), Stoenеști, 2009.
- Viața bisericească în Oltenia. Anuarul Mitropoliei Olteniei*, Tipografia Sfintei Mitropolii a Olteniei, Râmnicului și Severinului, Craiova, 1941.